

Röster, intervjuer och tolkningar

I *Ääniä arkistosta*⁵ har Outi Fingerroos, överassistent i etnologi vid Jyväskylän universitet och Tuulikki Kurki, specialforskare i kulturvetenskap vid Joensuu universitet, samlat tio artiklar som behandlar kulturvetenskapliga vinklingar på begreppet ”röst”. Här behandlas både röster i form av konkreta ljud, och rösten som ett mer abstrakt begrepp, som den röst som avses då man till exempel talar om att ”ge röst” åt en grupp, eller diskuterar på vilket sätt forskarens egen röst är hörbar i hans eller hennes forskning. Med andra ord behandlas röstbegreppet ur ett mycket brett perspektiv, även om man av den missvisande titeln kan få uppfattningen att det endast är röster ur arkiven som är ämnet för boken. Även bokens pärm med sin illustration av en pratbubbla emanerande ur ett arkivskåp kan leda in läsaren på fel spår.

Fingerroos och Kurki förklarar i introduktionskapitlet att denna bok kom till som ett svar på en tidigare antologi som tog upp läsningar av skriftligt material ur Finska Litteratursällskapets Folkminnesarkiv. Detta i sin tur aktualiserade liknande frågor om ljudmaterial och resulterade i att Finska Litteratursällskapet nu publicerar *Ääniä arkistosta*. Bakgrunden till boken kanske delvis förklarar dess titel, men hur som helst är slutprodukten en mycket bredare bok än namnet låter påskina.

Artiklarna, av vilka de flesta är skrivna av folklorister och traditionsforskare, är grupperade i fyra olika avdelningar. I den första avdelningen behandlas intervjuer och röster på fältet, bland annat av Helena Saarikoski som ställer tankeväckande frågor om transkription. Uppfattningen om att transkriptioner inte bara är avskrifter av intervjuer, utan tolkningar eller analysmetoder i sig, verkar enligt Saarikoski leva sida vid sida med ett oproblematiserande användande av dem. Saarikoski är kritisk till det ”mekaniska” transkriptionsarbetet och vill istället lyfta fram vikten av ljud och lyssnande. Förstås är det, som Saarikoski säger, ingen idé med att transkribera i onödan, men transkriptionsarbetet behöver inte vara något mekaniskt, utan kan även det i bästa fall vara en form av koncentrerat lyssnande. Kaarina Lukins artikel i samma avdelning, om svårigheten att i intervjuer nå den information man är ute efter genom att fråga efter den, ett som det verkar självklart tillvägagångssätt, var en aha-upplevelse trots sitt enkla budskap.

I den andra avdelningen, om att nå röster, diskuterar Johanna Uotinen kvalitativ analys. Hon beskriver sitt försök att ta ett dataprogram till hjälp för att åskådliggöra hur

en kvalitativ analys av intervjuer går till, men konstaterade under arbetet att traditionella metoder, som att göra anteckningar på papperslappar, var mer givande även om det också var mer hemlighetsfullt. Av egen erfarenhet vet jag att redogörandet för vad som händer i en kvalitativ analys kan vara frustrerande, men som Uotinen här visar gör knappast ett dataprogram saken bättre. En del av idén med en kvalitativ analys måste väl vara att den *inte* kan göras av en maskin? För egen del var det trösterikt att läsa om hur någon annan brottats med problemet att beskriva vad som händer i en kvalitativ analys. Någonstans i bakgrunden lurar rädslan för att man inte är vetenskaplig nog, samtidigt som man vet att den lite mystiska kvalitativa analysen faktiskt är ett utmärkt verktyg. Uotinens artikel var värdefull som en påminnelse om detta problem som gärna kunde diskuteras mer.

Bokens tredje del, om röster i process, tar upp formandet av rösten i forskningsprocessen. Elina Makkonens insiktsfulla bidrag behandlar det framförhandlade minnet i intervjuer för en historik om Joensuu universitet. Makkonen lyfter fram historiken som resultatet av ständiga, men ljudlösa, skuggförhandlingar. Intervjun brukar för det mesta framställas som ett möte mellan intervjuare och intervjuad, men ofta finns det, som Makkonen påpekar, osynliga parter i intervjun. Intervjuaren har kanske inte möjlighet att förrän i efterhand veta vilka osynliga parter som infunnit sig, men hur inbandandet av rösten får den som talar att tänka sig en mycket större publik än den person som just då lyssnar, är ett intressant föremål för analys.

Den fjärde delen behandlar röster som faktiskt kommer ur arkiven. I Pälvi Rantalas artikel illustreras hur tolkarens egen personlighet inverkar på det tolkade arkivmaterialet, och i Kati Heinonens hur en arkivinspelning från flera decennier tillbaka fortfarande kan upplevas som en förmedlare av starka känslor. I bokens avslutningskapitel plockar Folkminnesarkivets chef Lauri Harvilahti fram den pressande frågan om hur arkiverat ljudmaterial ska kunna bevaras för framtiden. Problemet som måste lösas är nämligen inte bara hur man får röster att inte försvinna i forskningsprocessen, utan hur man får dessa inspelningar att inte försvinna helt och hållet.

Ääniä arkistosta inte är någon populärt hållen bok, utan en vetenskaplig skrift som flitigt refererar till annan litteratur och teori inom ämnet. En del av artiklarna var både tematiskt och språkligt krävande medan andra var mer lättsmälta, vilket bäddade för en lite ojämn läsupplevelse.

Personligen hade jag mest behållning av de artiklar som tangerar sådant jag själv stött på då jag arbetat

5 Outi Fingerroos ja Tuulikki Kurki (toim.) 2008: *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta* [Röster ur arkiven. Intervjuer och tolkning]. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1194.) Helsinki, SKS. 298 s.

med skapandet och analyserandet av intervjumaterial. Det värdefulla för mig låg i att se att andra också mötts av samma problem och funderat i liknande banor som jag själv. Många av artikelförfattarna i denna bok delar på ett förtjänstfullt sätt och med ett reflexivt grepp med sig av sina erfarenheter av processerna bakom de färdiga forskningsresultaten.

Ääniä arkistosta är som sagt en mycket bred antologi, vilket kan vara både till nackdel och fördel. Å ena sidan kunde man argumentera för att begreppet röst, speciellt då

det som här växer ut i frågor om tolkning, är ett alltför brett tema, men å andra sidan gör bokens mångsidighet den intressant för en bredare publik. Som helhet var den en intressant samling med många tankeväckande bidrag av vilka jag här bara nämnt några. *Ääniä arkistosta* är läsvärd för alla som arbetar med tolkning av intervjuer, oavsett om det handlar om inspelningar ur arkiven eller om material som håller på att bli till.

Carolina Holmqvist